

ΒΙΑ ΣΤΑ ΓΗΠΕΔΑ

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2002

ΒΙΑ ΣΤΑ ΓΗΠΕΔΑ

Ιστορικοί σταθμοί του Κυριακού Ποδοσφαίρου, των αντιπαραθέσεων και της βίας στην Κύπρο

Οι καταβολές του σύγχρονου ποδοσφαίρου εντοπίζονται στη μεσαιωνική Αγγλία κατά τον 13^ο αιώνα (παρά το ότι διάφορες μορφές «λαϊκού» ποδοσφαίρου υπήρχαν και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες). Από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα το ποδόσφαιρο έγινε δημοφιλές στις σχολές της ελίτ στην Αγγλία (public schools). Παράλληλα στην Αγγλία εντοπίζεται και βία σχετιζόμενη με το ποδόσφαιρο, αφού εκατοντάδες νέοι παίκτες, από αντίπαλα ανταγωνιστικά χωριά / πόλεις, στην ουσία έκαναν «μάχες» μέσω του παιγνιδιού. Συχνά οι ποδοσφαιρικοί αγώνες αποτελούσαν ευκαιρίες «ξεκαθαρίσματος» παλαιότερων αντιδικιών/ διαφορών (διεκδικήσεις γης, προσωπικών ερίδων κ.α.). Επίσης αποτελούσαν ευκαιρίες επίδειξης ανδροπρεπούς (βίαιης) συμπεριφοράς.

Στην Κύπρο οι καταβολές του σύγχρονου ποδοσφαίρου πάνε πίσω στις αρχές του 20ού αιώνα, όταν το μετέφεραν στη Κύπρο οι Άγγλοι. Η συστηματική καλλιέργεια του φαίνεται να άρχισε από την Αγγλική Σχολή που οι ίδιοι ίδρυσαν το 1900, στα πρότυπα των Αγγλικών σχολείων για την ελίτ (public schools). Αρχικά οι Άγγλοι έπαιζαν ποδόσφαιρο μεταξύ τους, όμως υπάρχουν αναφορές στη χρονιά 1900, όπου περιγράφεται αγώνας «μεταξύ Άγγλων και ιθαγενών»: ήταν ο πρώτος ποδοσφαιρικός αγώνας που καταγράφηκε, ο οποίος διεξήχθη μεταξύ μιας ομάδας Βρετανών ποδοσφαιριστών και του Ελληνικού Αθλητικού Σωματείου του Τρικώμου (ΕΑΣ, Νέος Αιών Τρικώμου) της Επαρχίας Αμμοχώστου.

Στα πρώτα εκείνα χρόνια του αιώνα το ενδιαφέρον για το ποδόσφαιρο εξελισσόταν πολύ αργά: η πρώτη σημαντική Ελληνοκυπριακή ομάδα που ιδρύθηκε ήταν η Ανόρθωσις Αμμοχώστου το 1911, ενώ η πρώτη Τουρκοκυπριακή ήταν η Τσιετίν Καγιά (Chenti Kaya) το 1932. Στο στάδιο αυτό τα σωματεία στη Κύπρο ιδρύονταν αρχικά ως πολιτιστικές λέσχες - πολλά από αυτά μάλιστα, απετέλεσαν εστίες δραστήριας

προώθησης εθνι(κι)στικών ιδανικών, που περιστρέφονταν κυρίως γύρω από την ιδέα της «Ένωσης». Οι ποδοσφαιρικές ομάδες αποτελούσαν μέρος των αθλητικών τμημάτων αυτών των λεσχών. Με την ίδια φιλοσοφία ιδρύθηκαν σωματεία σε όλη την Κύπρο. Η ομάδα του ΑΠΟΕΛ ιδρύθηκε το 1926, ενώ η ομάδα της ΑΕΛ λίγα χρόνια αργότερα, το 1930. Την ίδια χρονιά διοργανώνεται και το πρώτο Ποδοσφαιρικό Πρωτάθλημα.

Μέχρι τότε τα Πρωταθλήματα διοργανώνονταν εκ περιτροπής από τις ομάδες που λάμβαναν μέρος. Αυτό οδήγησε σε προστριβές, οι οποίες, σε συνδυασμό με επεισόδια επιθετικής συμπεριφοράς στη διάρκεια των ποδοσφαιρικών αγώνων, κατάδειξαν την ανάγκη ανάληψης ευθύνης από κάποια αρχή. Η ΚΟΠ (Κυπριακή Ομοσπονδία Ποδοσφαίρου) που ιδρύθηκε το 1934, έγινε μέλος της ΦΙΦΑ το 1948 και της ΟΥΕΦΑ το 1962. Αξίζει να σημειωθεί ότι στη φάση της ίδρυσης της ΚΟΠ το ένα από τα 8 ιδρυτικά στελέχη ήταν η Τουρκοκυπριακή Τσετίν Καγιά.

Όσον αφορά το φαινόμενο της βίας στα γήπεδα, τα πρώτα καταγεγραμμένα σοβαρά επεισόδια μεταξύ αντιπάλων οπαδών σημειώθηκαν στη Λεμεσό και στη Λευκωσία το 1937-38, όταν οι διαιτητές αναγκάστηκαν να διακόψουν τους αγώνες. Το 1938-39 βίαια επεισόδια συνέβηκαν κατά την διάρκεια του αγώνα ΕΠΑ Λάρνακας και ΑΠΟΕΛ Λευκωσίας και σαν αποτέλεσμα το επαρχιακό δικαστήριο Λάρνακας επέβαλε πρόστιμο σε οκτώ 'ταραξίες'.

Το 1948 το Κυπριακό ποδόσφαιρο σημαδεύτηκε από ένα σημαντικό ρήγμα που έμελλε να είναι καθοριστικό για την παραπέρα ιστορία του, δηλαδή τον διαχωρισμό των αθλητικών σωματείων σε «Αριστερά» και «Δεξιά». Το ξέσπασμα του εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα, έδωσε στο ποδόσφαιρο πολιτικές διαστάσεις. Η πρώτη διαμάχη εξελίχθηκε στο σωματείο του ΑΠΟΕΛ, μετά από τηλεγράφημα που έστειλε η διοίκηση του σωματείου προς τον ΣΕΓΑΣ στην Ελλάδα, με την ευκαιρία των Πανελληνίων αγώνων και το οποίο περιγράφει τον εμφύλιο πόλεμο σαν «εθνοκτόνο ανταρσία». Το τηλεγράφημα ξεσήκωσε τη διαμαρτυρία πέντε κομμουνιστών ποδοσφαιριστών του ΑΠΟΕΛ, οι οποίοι στη συνέχεια εξαναγκάστηκαν από τη διοίκηση να αποχωρήσουν. Η εξέλιξη αυτή σήμανε τη διάσπαση του ΑΠΟΕΛ και την ίδρυση της Ομόνοιας, σαν αριστερό σωματείο. Ακολούθησε η ίδρυση και άλλων αριστερών σωματείων όπως της Ν. Σαλαμίνας και της Αλκής.

Η πολιτικοποίηση του ποδοσφαίρου εμπεδώθηκε με τον ξεσηκωμό το 1955 των Ελληνοκυπρίων εναντίον της Βρετανικής αποικιοκρατίας.

Η Κύπρος απέκτησε την ανεξαρτησία της το 1960, όμως η πολιτικοποίηση του ποδοσφαίρου συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Στη δεκαετία του 1970 η αντιπαράθεση μεταξύ αριστερών και δεξιών παίρνει νέα μορφή, αφού μετά το πραξικόπημα και την εισβολή, τα «εθνικόφρονα» ιδεώδη αμφισβητούνται και ταυτίζονται με την προδοτική Ελληνική χούντα και την ΕΟΚΑ Β' (που ίδρυσε ο Γρίβας και άλλοι αντιφρονούντες). Τα φορτισμένα συναισθήματα της πλειοψηφίας των Ελληνοκυπρίων ενάντια στα 'εθν(ικιστ)ικά' ιδεώδη και η αντιπάθεια αυτή εκφραζόταν έντονα στα γήπεδα, μέσα από την ταύτιση (από τους αντιπάλους τους) των δεξιών οπαδών με το πραξικόπημα, τον φασισμό κλπ. Σημειώνεται ότι, ενώ πριν από το 1974 η Πρωταθλήτρια Κύπρου συμμετείχε στο Πρωτάθλημα Α' Εθνικής Κατηγορίας στην Ελλάδα, μετά την εισβολή, «για οικονομικούς λόγους», η Ελληνική Γραμματεία Αθλητισμού αποφάσισε την διακοπή του θεσμού. Σταδιακά, με την ανάκαμψη της δεξιάς, οι οπαδοί των δεξιών σωματείων, που στην αρχή αισθάνονταν και οι ίδιοι προδομένοι, επανήλθαν δριμύτεροι, προβάλλοντας το έθνος, την εθνική ταυτότητα και τα εθνικά σύμβολα ως σημαντικότερα των αντίστοιχων ταύτισεων που απορρέουν από το κράτος.

Αυτά τα γεγονότα συνέτειναν στην εξέλιξη διαφοροποιημένων ταύτισεων και ιδεολογιών, με επίκεντρο τον διαχωρισμό μεταξύ κράτους και έθνους, που κωδικοποιήθηκαν ως «Κυπροκεντρισμός» και «Ελληνοκεντρισμός». Οι ιδεολογικές αυτές τάσεις υιοθετήθηκαν και εκφράστηκαν από τους οπαδούς του ποδοσφαίρου, δημιουργώντας νέους συμβολισμούς και υποκουλτούρες.

Η πολιτικοποίηση εκφράζεται ακόμα και σήμερα με πολιτικά συνθήματα που ανταλλάζουν αντίπαλοι οπαδοί μεταξύ τους, στη διάρκεια ποδοσφαιρικών αγώνων με αντίπαλες δεξιές και αριστερές ομάδες.

Τα τελευταία χρόνια η **πολιτικοποίηση** που αποτελούσε πόλο αντιπαράθεσης μεταξύ των οπαδών, εξασθενίζει σε κάποιο βαθμό (πράγμα που σχετίζεται οπωσδήποτε με τη σμίκρυνση των ιδεολογικών διαφορών), ενώ παράλληλα υπάρχει μια έξαρση του **τοπικισμού**. Η έκφραση του τελευταίου φαίνεται να συνάδει με ανάλογα φαινόμενα σε όλο τον κόσμο, που σχετίζονται με την παγκοσμιοποίηση και τις διάφορες προεκτάσεις

της. Μια από αυτές είναι και η μείωση των εξουσιών του κράτους ή του κέντρου που διανέμονται προς ευρύτερους διακρατικούς σχηματισμούς (π.χ. Ευρωπαϊκή Ένωση) και προς πιο αποκεντρωμένους τοπικούς θεσμούς / αρχές. Έτσι και ο ηγεμονικός ρόλος της «πρωτεύουσας» τίθεται πλέον σε αμφισβήτηση από τις επαρχίες ή τις πόλεις της «περιφέρειας», οι οποίες παρουσιάζονται πιο διεκδικητικές στα διάφορα αιτήματα τους (βλέπε για παράδειγμα στην Κύπρο τα αιτήματα των διαφόρων επαρχιών / πόλεων για δημιουργία Πανεπιστημιακών μονάδων εκτός Λευκωσίας). Οι εντονότερες διεκδικήσεις στην Κύπρο προέρχονται κυρίως από τις ομάδες της Λεμεσού, σε σχέση με τις ομάδες των άλλων πόλεων. Και τα δυο φαινόμενα βρίσκουν την έκφραση τους στις εκδηλώσεις επεισοδίων μετά το τέλος των ποδοσφαιρικών αγώνων.

Οι φίλαθλοι, κυρίως των ομάδων της Α' Κατηγορίας, ήταν οργανωμένοι από χρόνια, υπό την μορφή Συνδέσμων Φιλάθλων, όμως τα τελευταία χρόνια και κυρίως στην δεκαετία του 1990, παρατηρείται η έντονη διαμόρφωση υποκουλτούρων οπαδών ποδοσφαίρου, με την μορφή «θυρών». Το φαινόμενο φαίνεται να επεκτείνεται και σε άλλα αθλήματα, όπως η καλαθόσφαιρα και τελευταία η πετόσφαιρα.

Η Έρευνα

Η προκείμενη έρευνα ήταν η πρώτη του είδους της στην Κύπρο. Είχε τους ακόλουθους στόχους:

1. Τη σκιαγράφηση του προφίλ των φανατικών οπαδών, κυρίως εκείνων που έχουν εμπλακεί σε επεισόδια (βίαιων)
2. Τον εντοπισμό των παραγόντων που ωθούν τους φανατικούς οπαδούς στη δημιουργία επεισοδίων
3. Την διαπίστωση του ρόλου των διαφόρων φορέων που εμπλέκονται στο ποδόσφαιρο όσον αφορά τη βία στα γήπεδα
4. Τις διαφορές – εάν υπάρχουν – μεταξύ των Κυπρίων και των ξένων βίαιων οπαδών
5. Την εισήγηση από μέρους της ερευνητικής ομάδας, μέτρων πρόληψης και καταστολής της βίας στα γήπεδα.

Για τη διεξαγωγή της έρευνας ακολουθήθηκε συγκεκριμένη **μεθοδολογία** που εστιαζόταν στη μελέτη της συμπεριφοράς και τις απόψεις των φανατικών οπαδών. Τα κυριότερα χαρακτηριστικά της μεθοδολογίας ήταν τα ακόλουθα:

1. Εκτεταμένα ερωτηματολόγια σε 200 φανατικούς οπαδούς από 4 ποδοσφαιρικές ομάδες: ΑΠΟΕΛ, ΑΕΛ, Ομόνοια και Ανόρθωση (50 από κάθε ομάδα). Οι ομάδες επιλέγηκαν με τα ακόλουθα κριτήρια:

α. Έχουν πολυπληθείς οπαδούς, β. Είναι από διαφορετικές πόλεις και γ. Έχουν διαφορετική πολιτική / κομματική τοποθέτηση

Το δείγμα επιλέγηκε με τη μέθοδο των «πολλαπλών χιονοστιβάδων» (multiple snowballs), με στόχο να εντοπιστούν φανατικοί οπαδοί διαφόρων ηλικιών, κοινωνικών στρωμάτων και τομέων απασχόλησης. Αφετηρία ήταν ορισμένα γνωστά μέρη όπου συχνάζουν φίλαθλοι / οπαδοί των 4 ομάδων που είχαμε επιλέξει για μελέτη (π.χ. οικήματα των Συνδέσμων Φιλιάθλων, καφετερίες κλπ.)

2. Συμμετοχική παρακολούθηση: τα μέλη της ερευνητικής ομάδας παρακολούθησαν ποδοσφαιρικούς αγώνες, στους οποίους συμμετείχαν οι 4 υπό μελέτη ομάδες, με σκοπό τη μελέτη της συμπεριφοράς των φανατικών οπαδών που είναι ενταγμένοι στις «θύρες» των ομάδων τους.

3. Προσωπικές συνεντεύξεις: διεξήχθησαν προσωπικές συνεντεύξεις με άτομα / φορείς που εμπλέκονται στο ποδόσφαιρο και που εκ πρώτης όψεως έχουν 'βαρύνουσα' γνώμη για το φαινόμενο της βίας στα γήπεδα (βλ. ποδοσφαιριστές, προπονητές, διαιτητές, αθλητικογράφοι, παράγοντες σωματείων, αστυνομία / ΜΜΑΔ, αρχές γηπέδων, κ.α.).

4. Παρακολούθηση κάλυψης από τα ΜΜΕ: σκοπός ήταν να μελετηθεί κατά πόσον τα ΜΜΕ συμβάλλουν κατά οιονδήποτε τρόπο στο κοινωνικό φαινόμενο της βίας στα γήπεδα, είτε με τον τρόπο που παρουσιάζονται τα επεισόδια, είτε με τον σχολιασμό φάσεων.

5. Μελέτη ιστορικών πηγών που αναφέρονται στη βία στα γήπεδα: έγινε σε μικρή έκταση, ανασκόπηση παλιών εντύπων / εφημερίδων, που αναφέρονται σε επεισόδια στους αγωνιστικούς χώρους καθώς και δειγματοληπτική ανασκόπηση των πρακτικών της Δικαστικής Επιτροπής της Κυπριακής Ομοσπονδίας Ποδοσφαίρου.

6. Μελέτη Βιβλιογραφίας: έγινε ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, τόσο από τον Ελληνικό, όσο και από τον διεθνή χώρο.

Η χορήγηση των ερωτηματολογίων έγινε κατά την ποδοσφαιρική περίοδο 2000-2001 (Δεκέμβριο 2000 – Μάρτιο 2001).

Δομή δείγματος

Το δείγμα επιλέγηκε με τη μέθοδο των «πολλαπλών χιονοστιβάδων», με αφετηρία ορισμένα γνωστά μέρη (π.χ. οικήματα των Συνδέσμων Φιλάθλων, καφετερίες κλπ.) όπου συχνάζουν φίλαθλοι / οπαδοί των τεσσάρων ομάδων που είχαμε επιλέξει για μελέτη.

Στα μέρη αυτά, οι ερευνητές προσπάθησαν να εντοπίσουν κατάλληλα άτομα που να ταιριάζουν με τις προδιαγραφές του «φανατικού οπαδού», (Ο όρος 'φανατικός οπαδός' περιγράφεται πιο κάτω), με σύσταση ατόμων που γνώριζαν φίλαθλους που συχνάζαν στα εν λόγω μέρη.

Η μέθοδος αυτή εμπερικλείει ορισμένους περιορισμούς:

1. Το δείγμα ήταν μικρό σε μέγεθος και επομένως είναι πιθανόν να περιορίζεται η ευρύτητα απόψεων και χαρακτηριστικών που αναδεικνύονται μέσα από την έρευνα, τόσο στο σύνολο, όσο και στις υπο-ομάδες των οπαδών.
2. Το δείγμα δεν ήταν και δεν μπορούσε να είναι στρωματοποιημένο, εφόσον οι φανατικοί οπαδοί δεν είναι γνωστοί / καταγραμμένοι, επομένως δεν θα ήταν θεμιτές οι οποιοσδήποτε γενικεύσεις στον γενικό πληθυσμό των φανατικών οπαδών.

Από την άλλη όμως, η συγκεκριμένη μέθοδος διασφάλιζε σημαντικά πλεονεκτήματα και κυρίως ότι το δείγμα θα περιλάμβανε

- α. Την ομάδα ακριβώς των ατόμων που μας ενδιέφερε και
- β. Αρκετά μεγάλο αριθμό φανατικών φιλάθλων - τέτοιο που να επιτρέπει τον εντοπισμό και επιβεβαίωση των όποιων (σημαντικών) τάσεων μεταξύ των μελών της ομάδας των φιλάθλων αυτών.

Όσον αφορά την δομή του δείγματος, 92% των ερωτηθέντων ήταν άνδρες και μόνο 9 % γυναίκες, πράγμα που ήταν οπωσδήποτε αναμενόμενο αφού, ως γνωστό, πολύ μικρός είναι και ο πραγματικός αριθμός των γυναικών που παρακολουθούν ποδοσφαιρικούς αγώνες (αν και τα τελευταία χρόνια οι γυναίκες άρχισαν σταδιακά να δείχνουν ενδιαφέρον για το ποδόσφαιρο και να προσέρχονται τακτικά στα γήπεδα).

Οι ηλικίες των ερωτηθέντων ήταν: 40% μέχρι 20 χρόνων, 33% από 21-25 χρόνων, ενώ οι υπόλοιποι 27% ήταν άνω των 25 χρόνων.

Από το δείγμα το 21% ήταν μαθητές, το 25% φοιτητές, το 6% στρατιώτες, ενώ το υπόλοιπο 50%, δήλωσαν εργαζόμενοι.

Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος κάτω των 20 χρόνων προέρχεται από την ομάδα της ΑΕΛ, ενώ στις υπόλοιπες τα άτομα κάτω των 20 αναλογούν στο 38% του δείγματος. Αντίθετα το μεγαλύτερο ποσοστό οπαδών άνω των 25 παρουσιάζεται στην Ανόρθωση και όπως είναι φυσικό στην ομάδα αυτή συγκαταλέγονται και οι περισσότεροι εργαζόμενοι.

Η κοινωνική τάξη καθορίστηκε κυρίως από το επάγγελμα του ερωτηθέντος. Στην περίπτωση των μαθητών, φοιτητών και στρατιωτών η κοινωνική τάξη καθορίστηκε από το επάγγελμα του πατέρα του ερωτηθέντος.

Στις τάξεις Α/Β και Γ1 τοποθετούνται τα μη-χειρονακτικά γραφικά επαγγέλματα και στις τάξεις Γ2 και Δ/Ε τα χειρονακτικά επαγγέλματα. Πιο συγκεκριμένα στις τάξεις Α/Β ανήκουν οι επιχειρηματίες, οι ανώτεροι αξιωματούχοι του ιδιωτικού και του κρατικού τομέα (π.χ. διευθυντές οργανισμών) και οι επαγγελματίες (π.χ. καθηγητές, αξιωματικοί του στρατού / αστυνομίας, μηχανολόγοι, δικηγόροι). Στην τάξη Γ1 ανήκουν οι υπάλληλοι «λευκού κολάρου» ενώ στην τάξη Γ-2 οι εξειδικευμένοι υπάλληλοι «μπλε κολάρου». Τέλος στις τάξεις Δ/Ε ανήκουν ανειδίκευτοι υπάλληλοι (π.χ. γκαρσόνια, αποθηκάριοι, εργάτες).

Στο προτεινόμενο δείγμα, ποσοστό 7% των ερωτηθέντων ανήκει στην κοινωνική τάξη Α/Β, 34% στην τάξη Γ1, 40% στη Γ2 και 20% στη Δ/Ε.

Σημειώνεται ότι στην περίληψη, για ευκολία του τρόπου γραφής ή / και ανάγνωσης, τα άτομα που έχουν εμπλακεί σε επεισόδια περιγράφονται συχνά (ως ένα είδος συντομογραφίας) με τον όρο «βίαιοι», ενώ τα άτομα που δεν έχουν εμπλακεί σε επεισόδια με τον όρο «μη-βίαιοι».

Από την ανάλυση του ερωτηματολογίου προέκυψαν τα ακόλουθα ευρήματα:

1. Ποσοστό 62% των ερωτηθέντων είχαν εμπλοκή σε επεισόδια, ενώ το υπόλοιπο 38% δεν είχε εμπλακεί ποτέ σε επεισόδια. Όλοι είναι ένθερμοι υποστηρικτές της ομάδας τους. Τα πιο πάνω ποσοστά επέτρεψαν τη διαμόρφωση δύο κατηγοριών οπαδών του δείγματος: τους βίαιους και τους μη-βίαιους, πράγμα που αποδείχθηκε χρήσιμο για σκοπούς σύγκρισης και για σκοπούς σχηματισμού του προφίλ του βίαιου οπαδού.

2. **Προφίλ των βίαιων οπαδών:**
 - Είναι κατά το πλείστο πιο νεαροί στην ηλικία (κάτω των 20 χρόνων)
 - Προέρχονται από όλες τις κοινωνικές τάξεις, αλλά κυρίως τη Μεσαία Τάξη: δηλ. υπάρχει διαφορά με τη Μ. Βρετανία, όπου οι βίαιοι οπαδοί προέρχονται κυρίως από την Εργατική Τάξη. (Σημειώνεται ότι όσον αφορά το συγκεκριμένο δείγμα η Μεσαία Τάξη χαρακτηρίζεται από υπερεκπροσώπηση των νεαρών ηλικιών, οπότε πιθανώς οι διαφορές μεταξύ των τάξεων να μην είναι ουσιαστικές)
 - Από πλευράς ιδεολογίας, όσο πιο ακραία δεξιόι / Ελληνοκεντρικοί δηλώνουν, τόσο πιο βίαιοι είναι, ενώ όσο πιο αριστεροί / Κυπροκεντρικοί τόσο παραμένουν το ίδιο βίαιοι, όσο ο μέσος όρος του δείγματος. Μια πιθανή ερμηνεία του ευρήματος αυτού είναι ότι η δεξιά έχει παραδοσιακά ταυτιστεί με μια πιο διεκδικητική, πιο δυναμική / επιθετική στάση, ενώ η αριστερά με μια πιο συμφιλιοτική / συμβιβαστική.
 - Οι βίαιοι οπαδοί:
 - καπνίζουν περισσότερο
 - πίνουν περισσότερο
 - έχουν περισσότερες εμπειρίες με ναρκωτικά
 - έχουν περισσότερες εμπειρίες σκασιαρχείου από το σχολείο
 - έχουν συλληφθεί για αδικήματα και έχουν καταδικαστεί για αδικήματα περισσότερο από τους μη-βίαιους
 - Έχουν λιγότερη εμπιστοσύνη στους κοινωνικούς θεσμούς και στους εκπροσώπους τους (π.χ. πολιτικούς, ιερείς, εκπαιδευτικούς, αστυνομικούς, παράγοντες σωματείων και κυρίως δισκίτες)
 - Είναι λιγότερο ευχαριστημένοι για τις σχέσεις τους
 - με τους γονείς τους (προέρχονται, σε ελαφρώς ψηλότερο ποσοστό, από χωρισμένες οικογένειες)

- την εκπαίδευση τους
- το βιοτικό τους επίπεδο
- τη ζωή γενικά
- τον εαυτό τους
- Είναι περισσότερο ευχαριστημένοι από
 - τη διασκέδαση τους
- Ενδιαφέρονται λιγότερο (απ' ότι οι μη-βίαιοι) για
 - καλό γάμο και οικογένεια
 - στενές σχέσεις με τους γονείς τους
 - κοινωνική συνεισφορά
- Ενδιαφέρονται όμως περισσότερο για τα λεφτά (απ' ότι οι μη-βίαιοι)
- Συναναστρέφονται περισσότερο με άτομα που υποστηρίζουν την ίδια ομάδα
- Είναι πιο έντονα αναμειγμένοι / προσηλωμένοι / δεμένοι με την ομάδα
- Πάνε πιο ενωρίς στο γήπεδο για να παρακολουθήσουν τον αγώνα (μερικές φορές περισσότερο από 2 ώρες πιο νωρίς)
- Παρακολουθούν σχεδόν όλους τους αγώνες της ομάδας τους, είτε εντός είτε εκτός έδρας
- Ανήκουν / είναι μέλη των Συνδέσμων Φιλάθλων και κυρίως των πιο οργανωμένων φιλάθλων, όπως είναι στην περίπτωση αυτή
 - Οι 'Πορτοκαλί' για το ΑΠΟΕΛ
 - Η 'Θύρα 9' για την Ομόνοια
 - Η 'Θύρα 3' ή 'Ισοβίτες' για την ΑΕΛ και
 - Οι 'Μαχητές' ή 'Θύρα 10' για την Ανόρθωση
- Ξεχωρίζουν με την αμφίεση τους, τα χρώματα και τα σύμβολα που χρησιμοποιούν και συνήθως συγκεντρώνονται σε συγκεκριμένες κερκίδες

3. Γενικά χαρακτηριστικά των οπαδών του δείγματος

Οι περισσότεροι (όχι μόνο οι βίαιοι) οπαδοί είναι ταυτισμένοι με την ομάδα που υποστήριζε ο πατέρας τους. Οι κύριοι λόγοι που δίνουν οι ίδιοι οι οπαδοί γιατί υποστηρίζουν την ομάδα τους, είναι επειδή με αυτή μεγάλωσαν, είναι η ομάδα της πόλης τους, ή διότι εκφράζει τις πολιτικές τους πεποιθήσεις. Εξυπακούεται ότι υπάρχει συνήθως ταύτιση με συγκεκριμένο πολιτικό χώρο ή κόμμα:

Οι ομάδες του ΑΠΟΕΛ και της Ανόρθωσης θεωρούνται 'δεξιές', ενώ η Ομόνοια και η ΑΕΛ 'αριστερές' (αν και οι οπαδοί του δείγματος της ΑΕΛ υποστηρίζουν σε χαμηλότερο ποσοστό το ΑΚΕΛ παρά οι οπαδοί της Ομόνοιας).

Οι οπαδοί και οι ομάδες υποκουλτούρας στις οποίες είναι ενταγμένοι, χρησιμοποιούν και ανάλογα σύμβολα:

- Οι δεξιοί (Πορτοκαλί και Μαχητές) χρησιμοποιούν την Ελληνική σημαία, το δικάφαλο αετό, τα Ελληνικά χρώματα

- Οι αριστεροί (Θύρα 9 και Θύρα 3) χρησιμοποιούν την Κυπριακή σημαία, τα χρώματα της ομάδας τους, τον Τσε Γκεβέρα, (ο οποίος σταδιακά αντικαθιστά τα κομμουνιστικά σύμβολα).
- Τα σύμβολα χρησιμοποιούνται από τους οπαδούς τόσο για να καταδείξουν την ποδοσφαιρική ομάδα την οποία υποστηρίζουν και κατ' επέκταση την πολιτική

τους τοποθέτηση, όσο και για σκοπούς πρόκλησης και αντιπαράθεσης προς τους αντίπαλους οπαδούς

- Ποιους θεωρούν εχθρούς / αντίπαλους / αντιπαθείς οπαδούς;
- Οι οπαδοί του ΑΠΟΕΛ θεωρούν σαν τους πιο μεγάλους αντιπάλους πρώτα τους οπαδούς της ΑΕΛ Λεμεσού και μετά της Ομόνοιας Λευκωσίας. Και τα δύο είναι αριστερά σωματεία, και επί πλέον η ΑΕΛ είναι ομάδα της Λεμεσού, πόλη με την οποία υπάρχει διαρκής αντιπαράθεση, ενώ η Ομόνοια θεωρείται 'ο αιώνιος αντίπαλος' για πολιτικούς λόγους.
- Οι οπαδοί της Ομόνοιας θεωρούν αντίπαλους γενικά τις δεξιές ομάδες με πρώτη την Ανόρθωση, δεύτερη την Ένωση Νέων Παραλιμνίου (ομάδες οι οποίες προέρχονται από άλλες πόλεις). Τρίτη ομάδα είναι το ΑΠΟΕΛ που θεωρείται ο αντίστοιχος 'αιώνιος αντίπαλος'.

- Οι οπαδοί της ΑΕΛ θεωρούν σαν τους κυριότερους αντίπαλους τις δεξιές ομάδες, αλλά κυρίως τον Απόλλωνα, λόγω τοπικής ιστορικής αντιπαράθεσης (διεκδικούν τα πρωτεία στην πόλη της Λεμεσού) και το ΑΠΟΕΛ λόγω πολιτικής αντιπαράθεσης και 'βεντέτας' μεταξύ πόλεων.

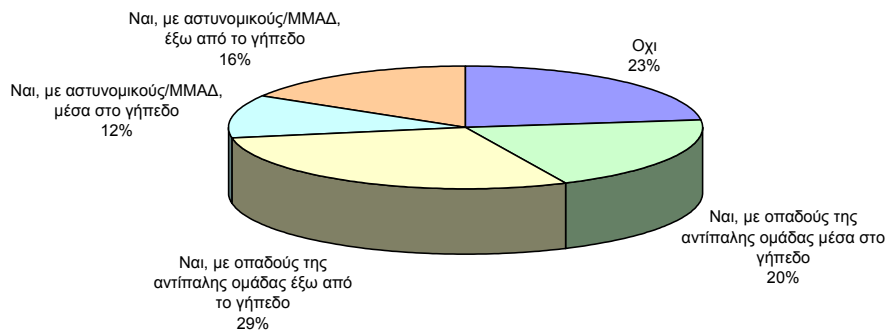
- Οι οπαδοί της Ανόρθωσης θεωρούν σαν κυριότερο αντίπαλο την Ομόνοια λόγω κυρίως της μακρόχρονης πολιτικής αντιπαράθεσης.

Βασικό κριτήριο τον βαθμολογικό του αισθήματος αντιπαράθεσης για όλους τους οπαδούς αποτελεί ο βαθμολογικός ανταγωνισμός που μπορεί να υπάρχει μεταξύ της ομάδας τους και μιας αντίπαλης ομάδας, παράγοντας που οπωσδήποτε ενισχύεται με το αν η άλλη ομάδα τοποθετείται σε αντίπαλο πολιτικό χώρο ή / και προέρχεται από άλλη πόλη.

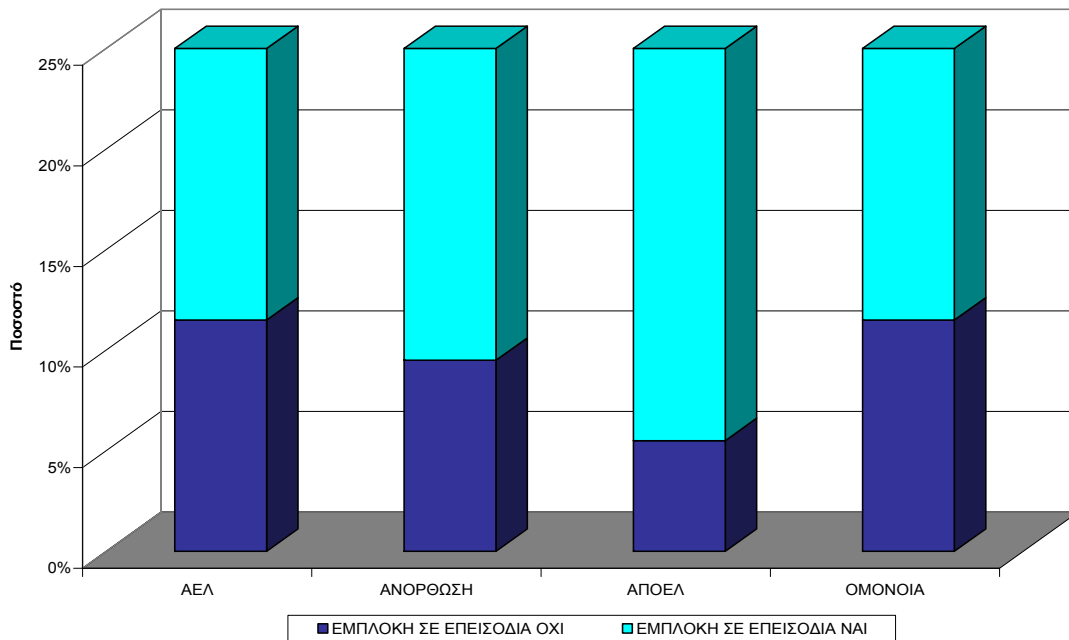
4. Επεισόδια

- ◆ Τα περισσότερα επεισόδια συμβαίνουν συνήθως μετά το τέλος του αγώνα, έξω από το γήπεδο και σ' αυτά συνήθως εμπλέκονται:
 - αντίπαλοι οπαδοί
 - οπαδοί με αστυνομικούς

Εσύ προσωπικά έχεις εμπλακεί σε επεισόδια;

Εσύ προσωπικά έχεις εμπλακεί σε επεισόδια;

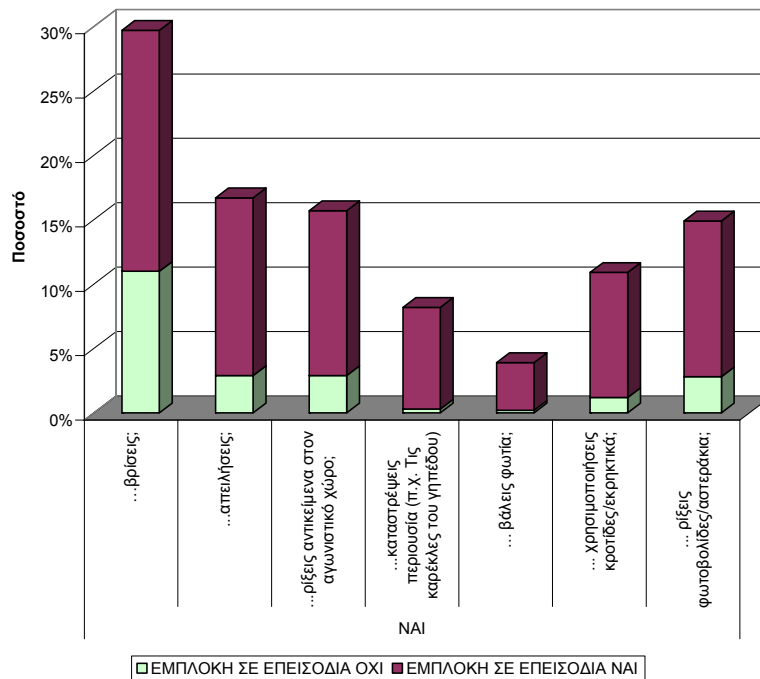

- ◆ Τα περισσότερα επεισόδια μέσα στον αγωνιστικό χώρο αφορούν συνήθως ρίψη αντικειμένων και εισβολή οπαδών στον αγωνιστικό χώρο.

- ◆ Οι περισσότεροι οπαδοί θεωρούν σαν αιτίες για βία την κακή διαίτησία, το σκληρό / προκλητικό παίξιμο των παικτών, τον υπερβολικό φανατισμό και τους 'σικέ' αγώνες (δηλ. την υποψία ότι οι παίκτες της ομάδας τους ή ο διαιτητής, μπορεί να έχουν χρηματιστεί από την αντίπαλη ομάδα)

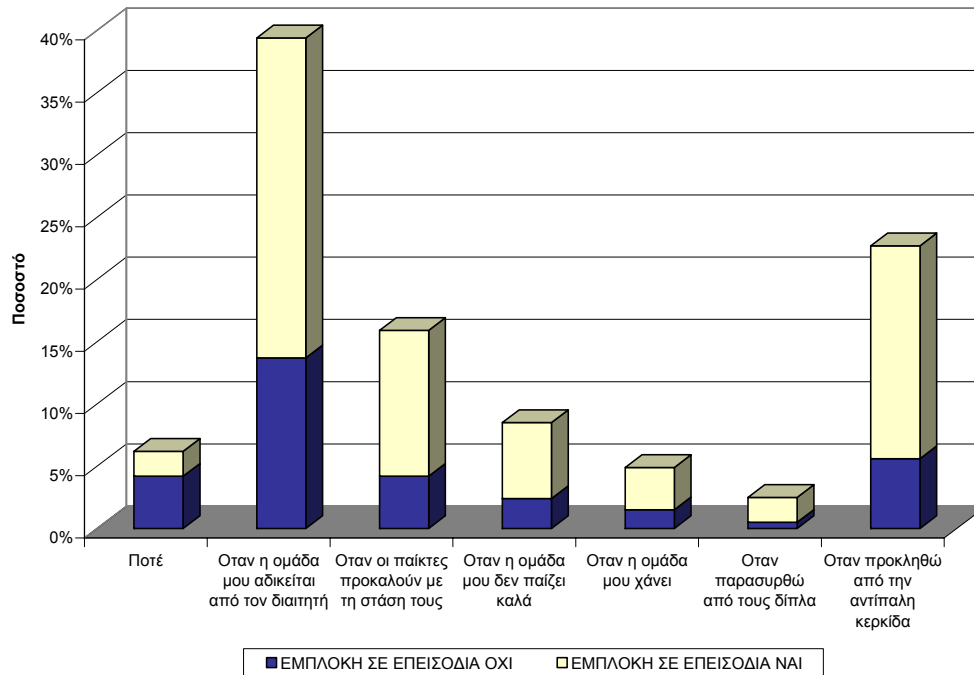

Σου έτυχε ποτέ να...

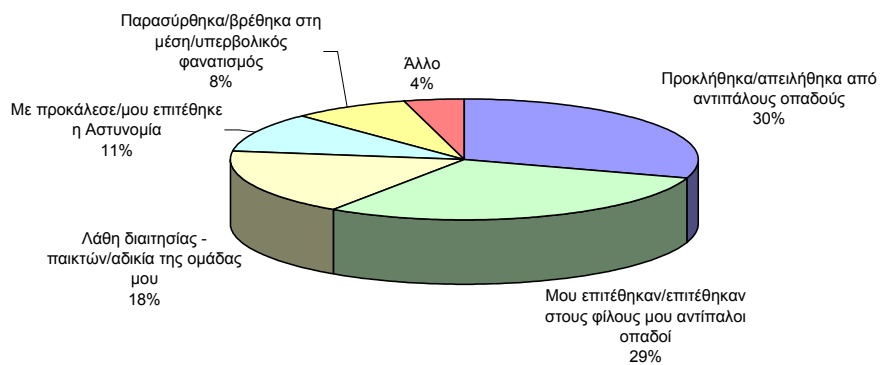

- ◆ Οι οπαδοί που αντιδρούν βίαια δηλώνουν ότι ο λόγος που το κάνουν είναι κυρίως όταν νιώθουν ότι ο διαιτητής έχει αδικήσει την ομάδα τους, ή όταν προκληθούν από αντίπαλους οπαδούς με βρισιές ή απειλές. Τις περισσότερες φορές δηλώνουν ότι έχουν εμπλακεί σε επεισόδια για λόγους αυτοάμυνας, είτε διότι έχουν υποστεί επίθεση, είτε για να προστατεύσουν άλλους, είτε για να «προστατεύσουν την ομάδα τους».

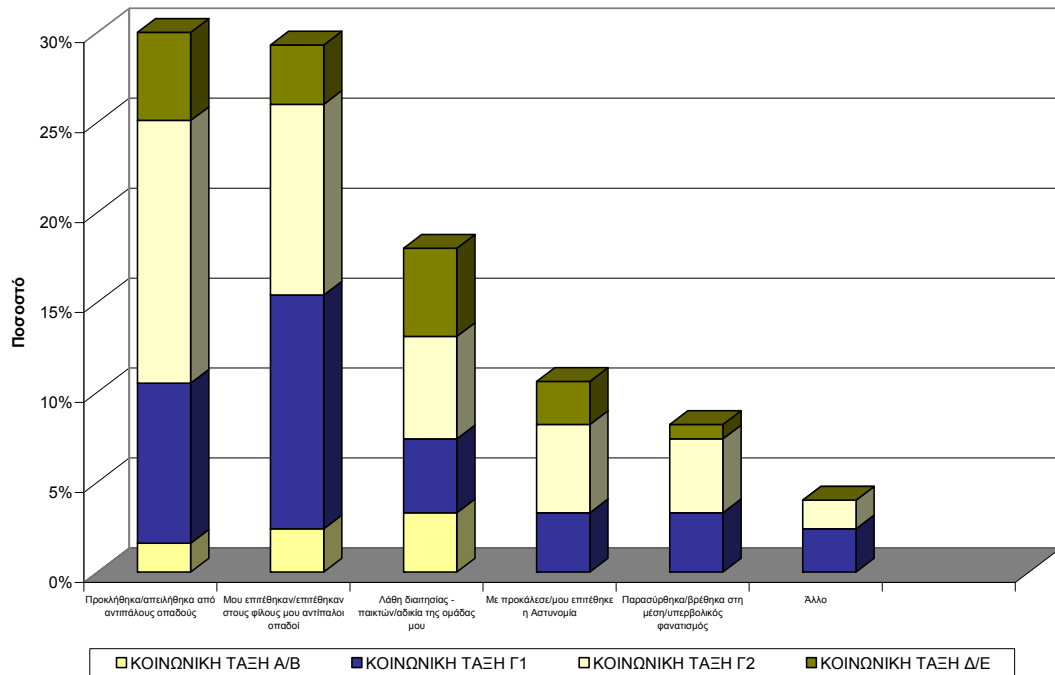
Εσύ προσωπικά πότε αντιδράς βίαια στη διάρκεια ενός ματς;

Ποιά ήταν η αιτία που αναμείχθηκες σε επεισόδια;

Ποιά ήταν η αιτία που αναμείχθηκες σε επεισόδια;

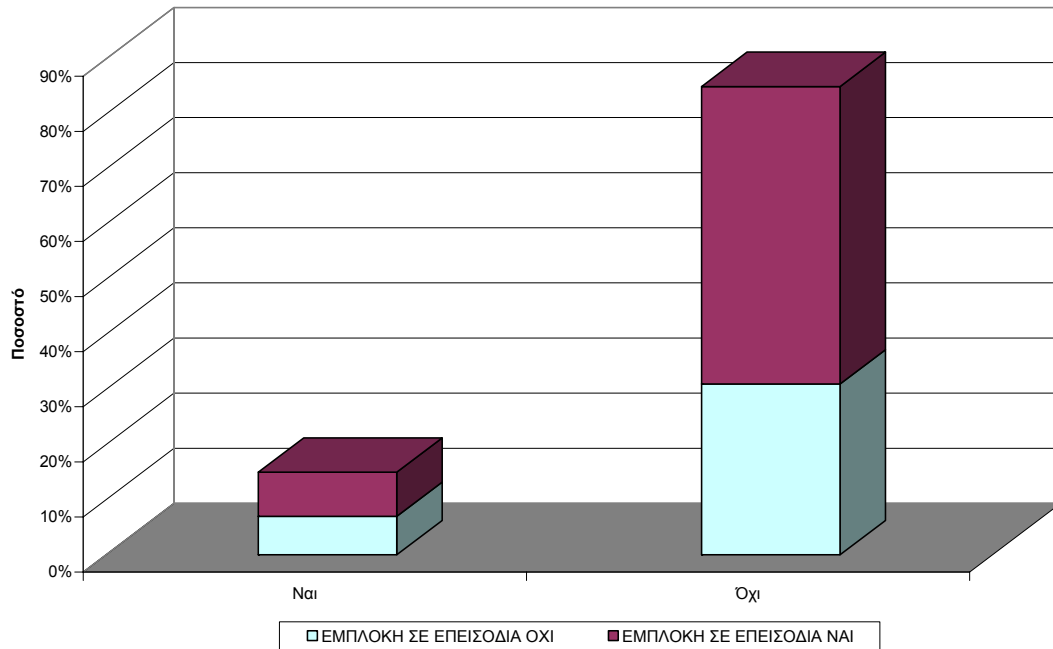

5. Αστυνομία MMAΔ

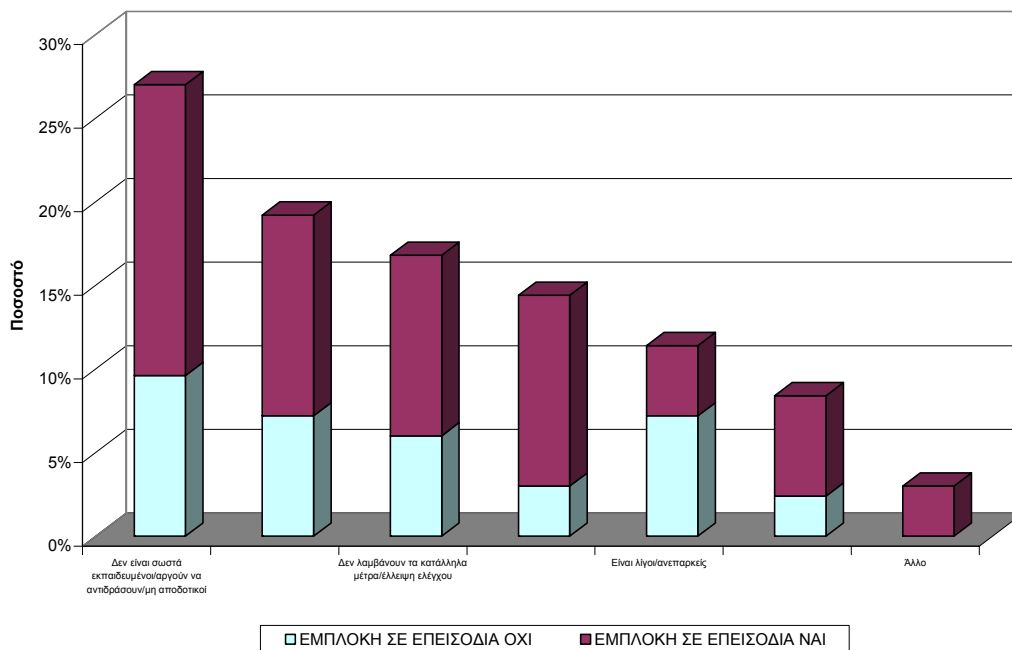
Μεγάλη μερίδα οπαδών θεωρεί ότι οι αστυνομικοί

- δεν είναι σωστά εκπαιδευμένοι για την αντιμετώπιση της βίας στα γήπεδα
- είναι ανεπαρκείς
- προκαλούν με τη στάση τους
- κάνουν διακρίσεις εις βάρος ορισμένων οπαδών

Θεωρείς ότι η αστυνομία κάνει καλά τη δουλειά της όσον αφορά την αντιμετώπιση της βίας στα γήπεδα;

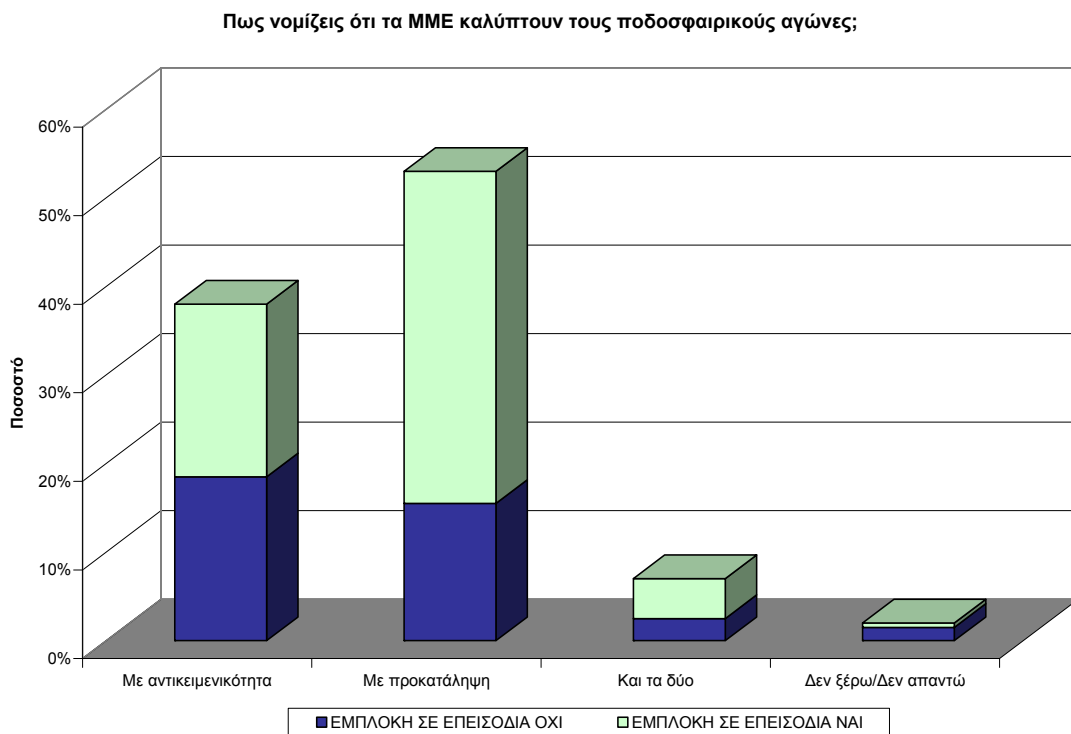
Θεωρείς ότι η αστυνομία κάνει καλά τη δουλειά της όσον αφορά την αντιμετώπιση της βίας στα γήπεδα; Αν όχι γιατί;

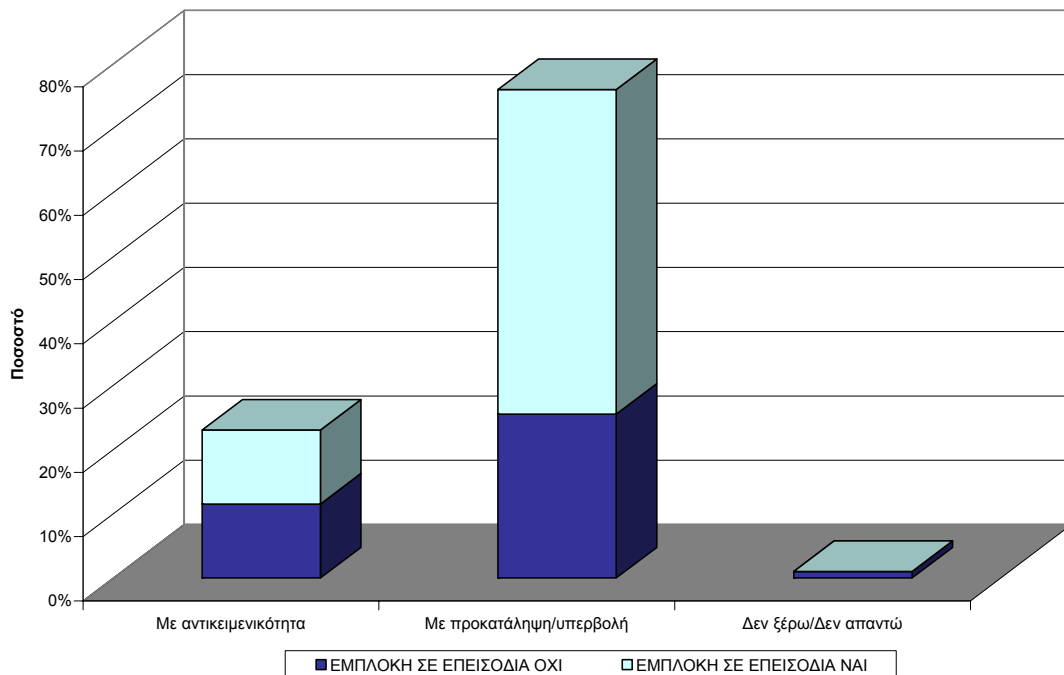
6. MME

Οι περισσότεροι οπαδοί θεωρούν ότι τα ΜΜΕ καλύπτουν τους ποδοσφαιρικούς αγώνες με προκατάληψη, ενώ τα επεισόδια βίας υπερπροβάλλονται. Σύμφωνα πάντα με τους οπαδούς, αυτό συμβαίνει λόγω

- της προσπάθειας για αύξηση της τηλεθέασης / ακροαματικότητας
- των προσωπικών (ή πολιτικών) προτιμήσεων των αθλητικογράφων και
- λόγω των οικονομικών ή άλλων συμφερόντων όσων ελέγχουν τα ΜΜΕ

Πως νομίζεις ότι τα ΜΜΕ καλύπτουν τη βία στα γήπεδα;

7. Ποινές

Υπάρχει η γενική αντίληψη ότι οι ταραξίες / βάνδαλοι δεν συλλαμβάνονται και ότι και αν ακόμα συλληφθούν, σπάνια προσάγονται στο δικαστήριο. Ακόμα υπάρχει η εντύπωση ότι και στο ζήτημα αυτό γίνονται διακρίσεις, ανάλογα με το κοινωνικό στάτους των συλληφθέντων (αν έχουν τις κατάλληλες διασυνδέσεις για να αποφύγουν την προσαγωγή στο δικαστήριο). Οι ποινές που επιβάλλονται θεωρούνται από τους περισσότερους, ακόμα και από τους βίαιους οπαδούς, ως μη-αποτρεπτικές.

Ερμηνεία της βίας στα κυπριακά γήπεδα

Καθοριστικοί παράγοντες

1. Έχουν σχέση οι βίαιοι οπαδοί με την κοινωνική τάξη;

Ενώ στη Μ. Βρετανία οι παράγοντες που σχετίζονται με τη βία είναι πιο δομικοί (δηλαδή, οι βίαιοι προέρχονται από την Εργατική Τάξη και αντιδρούν σε ανακατατάξεις που τους επηρεάζουν), στη Κύπρο οι πολιτισμικοί παράγοντες φαίνεται να είναι πιο καθοριστικοί, κυρίως για ιστορικο-πολιτικούς λόγους. Πιο συγκεκριμένα, στην Κύπρο η ταξική δομή δεν είναι τόσο ανεπτυγμένη, οπότε δεν είναι και τόσο μεγάλες οι διαφορές μεταξύ των τάξεων (η ταξική δομή είναι πιο χαλαρή / ρευστή, πράγμα που συνεπάγεται πιο εύκολες μετακινήσεις από την μια τάξη σε άλλη).

Όπως αναφέρθηκε ήδη και πιο πάνω, οι βίαιοι οπαδοί στην Κύπρο δεν προέρχονται κυρίως από την Εργατική Τάξη, αλλά από όλες τις τάξεις, με ελαφρώς μεγαλύτερη αντιπροσώπευση της Μεσαίας Τάξης.

2. Ο κύριος άξονας αντιθέσεων είναι ο πολιτικός / κομματικός.

Η εξέλιξη του Κυπριακού ποδοσφαίρου έχει σημαδευτεί έντονα από την ιστορική αντιπαράθεση δεξιάς - αριστεράς. Η καθοριστική περίοδος ήταν το τέλος της δεκαετίας του 1940 (μετά τον εμφύλιο πόλεμο στην Ελλάδα), όταν τα σωματεία χωρίστηκαν στα δύο, εξέλιξη που σφράγισε την έκτοτε πορεία. Οι ποδοσφαιρικές αναμετρήσεις, όχι μόνο στην Α' Κατηγορία, αλλά και στα χωριά και στις συνοικίες των πόλεων, ήταν πολιτικά φορτισμένες. Γίνονταν και τότε βίαιες συγκρούσεις, αλλά με διαφορετικά χαρακτηριστικά.

Οι νέοι οπαδοί σήμερα είναι συνεχιστές μιας παράδοσης αντιπαράθεσης δεξιάς και αριστεράς σε όλα τα επίπεδα ζωής, συμπεριλαμβανομένου και του ποδοσφαίρου (χαρακτηριστικά οι περισσότεροι νέοι δηλώνουν ότι επέλεξαν την ομάδα τους από τα μικρά τους χρόνια – που είναι συνήθως η ομάδα που υποστήριζε ο πατέρας τους. Πολλοί δηλώνουν ότι μεγάλωσαν σε ένα περιβάλλον όπου «βασίλευαν» τα χρώματα ή οι συμβολισμοί κάποιας ομάδας. Οι κομματικές / πολιτικές ταυτίσεις είναι αυτονόητες). Το ποδόσφαιρο αποτέλεσε και αποτελεί ένα 'θέατρο' / μια 'αρένα' για έκφραση ιστορικών αντιθέσεων, (κυρίως πολιτικών, παρόλο που τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια διαφοροποίηση όσον αφορά τα αίτια των αντιθέσεων, αφού παρεισδύουν νέοι

παράγοντες – κυρίως οι **τοπικές ταυτίσεις** (αντιθέσεις πόλεων) και σε δεύτερη μοίρα, η βαθμολογική θέση / δύναμη μιας ομάδας.

3. Τελετουργικές αντιπαραθέσεις

Οι αντιθέσεις / αντιπαραθέσεις στα γήπεδα, τις περισσότερες φορές δεν είναι βίαιες, αλλά μάλλον τελετουργικές. Εκφράζονται με σύμβολα, χρώματα, σημαίες, συνθήματα, ιαχές, λεκτικά επίθετα, πολεμικά τύμπανα, πανό, λάβαρα κλπ. Οι τελετουργίες αυτές αντικαθιστούν τη σωματική βία και επιτρέπουν ταυτίσεις ή αντιθέσεις, στη βάση του διαχωρισμού του κόσμου σε αντιθετικούς πόλους, π.χ.: εμείς / οι φίλοι, εναντίον των άλλων / των αντιπάλων. Η σωματική ή φυσική βία, όταν υπάρξει, αποτελεί συνέχεια της τελετουργικής αυτής βίας. Αλλά και η τελετουργική βία αποτελεί συνέχεια της ευρύτερης συμβολικής βίας που χαρακτηρίζει την Κυπριακή κοινωνία γενικότερα (βλ. φραστική βία πολιτικών, ΜΜΕ).

4. Κοινωνικές αντιθέσεις, (αν)-αξιοκρατία και βία στα γήπεδα

Η βία στα γήπεδα συνδέεται οπωσδήποτε με σημαντικές / κυρίαρχες αξίες, αντιφάσεις και αδιέξοδα της κοινωνίας: για παράδειγμα, ένας έντονος προβληματισμός στην Κύπρο, αφορά την αναξιοκρατία και τη δύναμη των μέσων ή των διασυνδέσεων που υπάρχουν στην κυπριακή κοινωνία. Το θέμα αυτό προβάλλεται κατά καιρούς έντονα, τόσον από τους πολιτικούς όσο και από τα ΜΜΕ. Δεν είναι λοιπόν παράξενο που ένα έντονο θέμα συζητήσεων μεταξύ των οπαδών είναι και το ανάλογο θέμα των θεωρούμενων «πληρωμένων» / «πουλημένων» ποδοσφαιρικών παιγνιδιών (γνωστών ως «σικέ»), που υπονοούν τον χρηματισμό του διαιτητή (που συνεπάγεται την αδικία της ομάδας από μέρους του), ή των παικτών.

Μια άλλη διάσταση του ίδιου θέματος αφορά τη συχνή κατακεραύνωση του κοινού από τους πολιτικούς και τα ΜΜΕ για την καταλογιζόμενη «απάθεια» του κοινού μπροστά στα σκάνδαλα και τη σήψη. Πώς όμως μπορεί να αντιδράσει το κοινό στην πράξη; Η θεωρούμενη διάβρωση / σήψη είναι άπιαστη και διάχυτη. Στο γήπεδο όμως γίνεται φαινομενικά ορατή και χειροπιαστή: ο «πουλημένος» διαιτητής / παίκτης μπορεί να τιμωρηθεί. Οπότε και η τελετουργική βία μετατρέπεται σε πραγματική βία, όταν υπάρξουν κάποιες αφορμές ή ειδικές περιστάσεις (όπως η κρισιμότητα του αγώνα, τα λάθη του διαιτητή, της αστυνομίας κ.α).

Σημειώνεται ότι τα πιο πάνω αποτελούν και μια δικαιολόγηση που δίνουν οι ίδιοι οι οπαδοί για τη βία: δηλ. η αίσθηση της αδικίας από τον διαιτητή.

5. Κοινωνική αλλαγή - Ταυτότητα - Βία

Το θέμα της Βίας στα Γήπεδα αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο το οποίο απασχολεί έντονα την κοινή γνώμη τα τελευταία χρόνια. Τα επεισόδια βίας αποτελούν σημαντική είδηση και προβάλλονται ευρέως από τα ΜΜΕ, με αποτέλεσμα να προβληματίζουν όσους εμπλέκονται στο ποδόσφαιρο. Μερικές φορές τα επεισόδια βίας που σχετίζονται με το ποδόσφαιρο επεκτείνονται και σε άλλους χώρους με άλλες ευκαιρίες, (βλέπε σχολικές εκδρομές, όπου έτυχε να συναντηθούν σχολεία από διαφορετικές πόλεις, ή στην εκπαιδευτική έκθεση στη Λευκωσία).

Τόσο το κράτος όσο και οι εμπλεκόμενοι στον αθλητισμό, δεν έχουν καταφέρει μέχρι στιγμής να αντιμετωπίσουν ριζικά το πρόβλημα, ούτε έχουν γίνει σημαντικά βήματα προς την καταστολή του φαινομένου. Από τις συνεντεύξεις που έχουν γίνει στα πλαίσια της έρευνας, αλλά και σε δημόσιες συζητήσεις, είτε σε συνέδρια, είτε από τα ΜΜΕ, διαφαίνεται ότι, ενώ τα εμπλεκόμενα σωματεία αποδέχονται συνήθως μέρος της ευθύνης, επιμένουν ότι την μεγαλύτερη ευθύνη την φέρει η άλλη πλευρά.

Η Κυπριακή κοινωνία αποτελεί σήμερα πεδίο ραγδαίων αλλαγών, οι οποίες καθιστούν δυσκολότερη τη διαμόρφωση της ταυτότητας των νέων. Οι ομαδοποιήσεις / υποκουλτούρες του ποδοσφαίρου βοηθούν στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων από τις εξελίξεις αυτές, μέσω της ένταξης των οπαδών σε ομάδες στενής αλληλεγγύης, που αγωνίζονται για κάποιο κοινό (απτό) σκοπό.

Ακόμα οι εντάσεις στην οικογένεια, οι πιέσεις για περισσότερη εκπαίδευση και απόκτηση προσόντων και γενικά εκεί όπου τα διάφορα προβλήματα είναι πιο έντονα, αποτελούν το περιβάλλον στο οποίο κυοφορείται η αναζήτηση υπαλλακτικών τρόπων επιτυχίας.

Πέρα από τα πιο πάνω, πρέπει να σημειωθεί ένα πρόβλημα που αφορά την κοινωνικοποίηση των σημερινών νέων στην Κύπρο. Πιο συγκεκριμένα το περιβάλλον των ραγδαίων αλλαγών, που οδηγά στη αίσθηση της κατάρρευσης μακρόχρονων θεσμών και της κατολίσθησης πάλαι ποτέ σταθερών αξιών, αλλά και οι πιέσεις για να αντεπεξέλθουν τα άτομα στις νέες απαιτήσεις του ανταγωνισμού και της διατήρησης

ενός καταναλωτικού τρόπου ζωής, συνεπάγονται μια σειρά από προβληματικές εξελίξεις. Για παράδειγμα, οι γονείς εργάζονται πολλές ώρες και δεν επενδύουν τον αναγκαίο χρόνο στις σχέσεις με τα παιδιά τους (που τα εγκαταλείπουν συχνά στα χέρια τρίτων, π.χ. ξένων οικιακών βοηθών, για επιτήρηση, αλλά και συνακόλουθα για την αναγκαία αγωγή ζωής). Επίσης, σε ένα περιβάλλον νέων πραγματικοτήτων με τις οποίες οι ίδιοι δεν νιώθουν εξοικειωμένοι, αλλά και νέων αξιών που δεν μπορούν να σταθμίσουν σωστά (αφού οι αξίες της κοινωνίας στην οποία μεγάλωσαν έχουν ξεπεραστεί από τις αλλαγές του υλικού κόσμου), δεν παρουσιάζονται οι ίδιοι σταθεροί στη χάραξη ορίων συμπεριφοράς, ενώ συχνά αμφιταλαντεύονται μεταξύ υπερπροστατευτικότητας και αυταρχικής συμπεριφοράς. Αποτέλεσμα είναι οι νέοι χωρίς τις αναγκαίες εσωτερικές δυνάμεις αντίστασης στις εξωτερικές προκλήσεις (π.χ. την ήττα της ομάδας τους, τις προκλήσεις των αντιπάλων οπαδών), να είναι πιο ευάλωτοι σε αφορμές και ευκαιρίες αντίδρασης.

Για να ελέγξουμε το φαινόμενο της βίας στα γήπεδα θάπρεπε λοιπόν να γίνονται τομές σε όλα τα επίπεδα: να προωθηθούν θεσμοί και νόμοι που να προστατεύουν τα άτομα από ακραίες επιπτώσεις της ελεύθερης αγοράς, να καλλιεργηθούν νέες αξίες όσον αφορά την αξιοκρατία, αλλά και νέες στάσεις απέναντι στις πιθανότητες της νίκης και της ήττας κτλ. Πολλά από αυτά αποτελούν βέβαια μακροπρόθεσμες συλλογικές επιλογές.

Στο μεταξύ η αλλαγή νοοτροπίας σε ότι αφορά το σύνολο των παραγόντων που εμπλέκονται στο θέμα της βίας στα γήπεδα, θα παίξει τον πιο ουσιαστικό ρόλο. Εφόσον όλοι παραδέχονται ότι πρόκειται για ένα σοβαρό κοινωνικό φαινόμενο, η ευθύνη βαραίνει όλους, ξεκινώντας από την οικογένεια, την εκπαίδευση, το κράτος, τα κόμματα και όλους τους πολιτειακούς θεσμούς.

Στοιχεία της Έρευνας:

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Νίκος Περισιτιάνης, Κοινωνιολόγος, Εκτελεστικός
Διευθυντής Intercollege, Πρόεδρος Συνδέσμου
Κοινωνιολόγων Κύπρου

Συνεργάτες:

1. Άνδρος Καπαρδής: Κοινωνικός Ψυχολόγος, Εγκληματολόγος,
Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνικών και
Πολιτικών Επιστημών Πανεπιστημίου Κύπρου
2. Χριστίνα Λοίζου: Κοινωνιολόγος, Ερευνήτρια, Σύνδεσμος
Κοινωνιολόγων Κύπρου
3. Σταύρος Πουλούκας: Στατιστικολόγος, Αναπληρωτής Καθηγητής Intercollege
4. Νίκος Φακιολάς: Κοινωνιολόγος, Διευθυντής Εθνικού Κέντρου
Επαγγελματικού Προσανατολισμού

Χρόνος Χορήγησης Ερωτηματολογίων: Δεκέμβρης 2000 – Μάρτης 2001

Χρηματοδότης: Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας της Κυπριακής Δημοκρατίας